

duceren, werpt een van de organiserende studenten, Reinier Munk niettemin de vraag op „hoe het mogelijk is dat zoveel materiaal, waarin zulke fundamentele vragen aan de theologie worden gesteld, bij ons onbekend is.” Aan theologische faculteiten wordt aan al deze zaken nauwelijks aandacht besteed, meent hij. „Een blinde vlek? Psychologische verdringing?” Wie van niks wist of wie met een geschiedenisbeeld rondliep waarin de christenheid slechts zo nu en dan vlagen van anti-semitisme beleefde, schrikt zich inderdaad lam bij de huiveringwekkende uitstallast van Hans Jansen. Hij krijgt een beeld van één ononderbroken vervolging van joden in 2000 jaar christendom. Was dat zo?

Afwezigheid van anti-semitisme laat zich niet registreren, eenvoudig omdat er dan niets te melden valt. Menige Europese christen heeft hoogstwaarschijnlijk geleefd zonder ooit in bijzondere mate te hebben stilgestaan bij zijn joodse tijdgenoten omdat hij wel wat anders aan zijn hoofd had. Voor een theoloog is dat moeilijk voorstelbaar, misschien wel laakbaar, maar de zorgen van alledag brengen dat met zich mee.

Hitlers jeugd

Met de Oostenrijkse historicus Friedrich Heer kan Jansen maar moeilijk geloven dat Hitler de waarheid spreekt wanneer hij in Mein Kampf probeert duidelijk te maken dat hij pas op latere leeftijd, zich het bestaan van Joden bewust werd.

Hitler: „Het is moeilijk, zo niet onmogelijk voor mij om vast te stellen, wanneer het woord „Jood” mij voor de eerste keer tot nadenken bracht. Ik herinner mij niet dat ik in het ouderlijk huis, zolang ik leefde, het woord ooit heb gehoord. Ik geloof, dat de oude heer (hij bedoelt z'n vader) reeds in een bijzondere nadruk, die men op deze naam had gelegd, een symptoom van een laag beschavingspeil zou hebben gezien. (...) Pas op dertien- of veertienjarige leeftijd kwam ik het woord Jood af en toe tegen, onder meer in politieke gesprekken. Ik voelde enige antipathie tegen dat woord, en kon nooit het onaangename gevoel onderdrukken, dat mij steeds bekreep, wanneer godsdienstige ruzietjes in mijn tegenwoordigheid werden uitgevochten.”

„Het is nauwelijks te geloven wat Hitler hier zegt”, meent Jansen, „want hij groeide in een burgerlijk Oostenrijks gezin op in een tijd, waarin door de prediking van theologen en de anti-semitische propaganda van de nationale en christelijk-sociale partijen de Jood als „Saujud” werd gekarakteriseerd, die samenzweerde tegen kerk en christendom.”

Maar wat theologen en politieke leiders aan denkbeelden ontwikkelen, speelt in het leven van een gemiddeld burgergezin een aanzienlijk geringere rol dan geestelijke leidslieden zich kunnen voorstellen. Het dringt vaak door als geruis van verre; druk maakt men zich over andere zaken, die het eigen leven raken. Hitlers schets van zijn ouderlijk milieu kan best kloppen. Aan godsdienstige ruzie's heeft de jonge Hitler een hekel. Dat Joden een andere godsdienst beleden dan christenen, so what?

„Dat zij, naar ik toen meende, om die reden vervolgd zouden zijn, deed dikwijls mijn afkeer van onsympathieke uitlatingen over hen bijna tot afschuw uitgroeien,” schrijft hij. Ook in de eerste tijd in Wenen, stond hij „scherp afwijzend tegenover de gedachte aan bestrijding van deze bepaalde religie. Juist op dit gebied scheen mij een algemene verdraagzaamheid de aangewezen houding. Zo vond ik ook de toon,

Auschwitz

waarop deze discussie werd gevoerd, en vooral die, welke de Weense anti-semitische pers aansloeg, de oude traditionele beschaving van een groot volk onwaardig. De herinnering aan zekere gebeurtenissen in de middeleeuwen, die ik niet gaarne herhaald zou zien (de jodenvervolgingen dus), belette mij hierbij, een zuiver oordeel te vormen.”

Geen Hitler-biograaf heeft overtuigende aanwijzingen gevonden dat Hitlers bekering tot anti-semiet anders zou zijn verlopen dan hijzelf beschrijft in Mein Kampf. Op z'n negentiende jaar, in 1908 moet dat zijn gebeurd. Kerk of theologie komen in dat verhaal niet voor. Wel racistische pamfletten van Von Liebenfels en Guido von List te koop in sigarenwinkels in Wenen. De inhoud daarvan stemt griezelig overeen met wat Hitler later zou verkondigen en doen. Ook het „Handbuch der Judenfrage” van Theodor Fritsch behoort tot zijn lectuur in die periode.

Verder speelt in Hitlers bekeringsgeschiedenis een rol het in Wenen verschijnende „Deutsche Volksblatt” waarvan de inhoud hem „tot nadenken” brengt. „In elk geval leerde ik hierdoor de man en de beweging kennen, die in die tijd het lot van Wenen bepaalden: Dr. Karl Lueger en de christelijk-sociale partij”. Hoewel hij aanvankelijk niets van deze „reactionnaire” beweging moest hebben, groeit geleidelijk aan z'n bewondering voor de in 1910 overleden antisemiet, die deze partij leidde.

Een volk

Kernpunt in Hitlers „bekering” is het idee dat de Joden geen godsdienstige secte vormen, zoals hij eerder altijd had gedacht, maar een (vreemd) volk: Joden waren geen Duitsers. Twijfel daarover werd bij hem volkomen uitgewist „door de houding van vele Joden zelf.”

„Er bestond immers een zeer sterke, ook te Wenen vele aanhangers tellende beweging onder hen, welke het feit, dat het Jodendom een apart volk, en zijn